

Поняття та ознаки хабародавця

Михайленко Д.Г.

аспірант кафедри кримінального права ОНЮА

Дослідження правової природи хабарництва показало, що воно становить єдиний складний двосторонній злочин, який складається з двох необхідних взаємопов'язаних елементів – давання і одержання хабара, сторони якого виступають як необхідні співвиконавці [1]. Вивчення хабарництва неможливе без розуміння того, які особи можуть виступати його сторонами. В науковій літературі значна увага приділена аналізу поняття службової особи, як виконавця одержання хабара. Проте ознаки іншого необхідного співвиконавця хабарництва – хабародавця практично не досліджується в юридичній літературі. Переважна більшість науковців обмежуються вказівкою, що відповідальність за виконання давання хабара може нести як службова, так і приватна особа, тобто будь-яка осудна, фізична особа, що досягла віку кримінальної відповідальності (16 років), тобто загальний суб'єкт [2, с.440; 3, с.379; 4, с.391; 5, с.588; 6, с.242; 7, с.37; 8, с.171; 9, с.228; 10; 11, с.9].

Між тим, хоча суб'єкт давання хабара є загальним дане питання потребує додаткового аналізу, для встановлення відмінностей між хабародавцем та 1) особою, яка безпосередньо передає хабара (нею може бути посередник чи пособник, а також особа, яка взагалі не знає, що вона дає хабар); 2) особою, в інтересах якої дається хабар. Правильне вирішення цих питань має важливе правове значення як для кваліфікації діяння, оскільки необхідно «розпізнати» ту особу, яка є хабародавцем і тільки її дії будуть утворювати виконання давання хабара, так і для застосування норми про звільнення від кримінальної відповідальності за давання хабара, адже згідно ч.3 ст. 369 КК таке звільнення може бути застосовано лише щодо хабародавця (особи, яка дала хабар), а не інших співучасників (дане положення Кримінального закону видається нелогічним, проте не входить в предмет дослідження цієї статті).

Існує точка зору, за якою хабародавець – це особа, в інтересах якої відповідна посадова особа повинна здійснити визначену дію за хабар [12, с.33]. Позитивним моментом такої позиції є те, що її автори не ототожнюють особу, яка безпосередньо передає хабара і хабародавця. Проте її недосконалість полягає в тому, що хабар може бути даний в інтересах будь-якої особи, що на кваліфікацію не впливає. В зв'язку з цим може виникнути ситуація, коли третя особа, в інтересах якої дається хабар навіть не здогадується про це. Крім того, інколи такі особи хоча і знають, що в їх інтересах «купується» службовець, але ніяким чином не беруть участь в здійсненні давання хабара. Так, 4 березня 2006 року перебуваючи в кабінеті № 303 приміщення Козелець кого РВ УМВС України в Чернігівській області, особа намагалася передати хабар у розмірі 200 доларів США старшому слідчому СВ названого відділу міліції, за те, щоб та звільнила її співмешканця з ізолятора тимчасового тримання. В результаті дії винної особи були правильно розцінені як замах на давання хабара. Наведену кваліфікацію підтримав Апеляційний суд Чернігівської області [13].

На підставі цього наведена позиція не може бути визнана правильною. Відповідно до іншої точки зору для суб'єкта давання хабара необхідними є дві ознаки: 1) зацікавленість в діях посадової особи, заради здійснення яких дається хабар, і 2) розпорядження предметом хабара як своїм власним [14, с.130]. Дійсно хабародавець може бути заінтересований в поведінці службовця, але дана ознака не є визначальною, головною, необхідною і достатньою ознакою хабародавця є те, що він має можливість розпоряджатися предметом хабара як своїм власним, і таке розпорядження повинно мати правову основу. Проте дана позиція потребує уточнення щодо випадків, коли в якості хабара надається не річ матеріального світу, а майнова послуга. В такому разі хабародавцем буде особа, яка безпосередньо надає таку послугу, чи та особа, яка сама оплачує її, тобто передає за послугу майнові цінності, якими має можливість по праву розпоряджатися як своїми (таке уточнення необхідне для відмежування хабародавця від осіб, які фактично оплачують послуги по його проханню чи розпорядженню і за його рахунок). Виходячи із встановлених ознак виконавця давання хабара неточним виглядає абз. 2 і 3 п.12 Постанови Пленуму ВСУ, за якими: 1) склад злочину,

передбаченого ст. 369 КК, у діях службової особи наявний тоді, коли вона дала підлеглому вказівку домагатися благ, пільг чи переваг шляхом підкупу інших службових осіб, виділила або розпорядилась виділити для цього кошти чи інші цінності, надала законного вигляду виплатам у випадках давання хабарів у завуальованій формі тощо; 2) якщо ж службова особа лише рекомендувала підлеглому домагатися благ, пільг чи переваг у такий спосіб, відповідальність за давання хабара несе той працівник, який, виконуючи таку рекомендацію, дав незаконну винагороду. Дії службової особи в цьому випадку можуть кваліфікуватись як підбурювання до давання хабара. По-перше, необхідно уточнити, що підлеглий діє в інтересах своєї організації. По-друге, як було зазначено ознакою виконавця давання хабара є не те чи йому давали вказівку чи лише рекомендували дати хабара, головне щоб він мав можливість розпорядитися майном як своїм власним і визначити його роль саме як хабара.

В зв'язку з цим, варто викласти абз.2 і 3 п. 12 Постанови Пленуму ВСУ наступним чином: «Склад злочину, передбаченого ст. 369 КК, у діях службової особи наявний тоді, коли вона дала підлеглому вказівку *або лише рекомендувала йому* домагатися необхідних дій службової особи шляхом її підкупу *та* виділила або розпорядилась виділити для цього кошти чи інші цінності, надала законного вигляду виплатам у випадках давання хабарів у завуальованій формі тощо.

Якщо ж службова особа хоча дала вказівку чи рекомендувала підлеглому домагатися необхідних дій службової особи у такий спосіб, *але не виділила або не розпорядилась виділити для цього кошти чи інші цінності або не скерувала їх для давання хабара іншим чином*, відповідальність за давання хабара несе той працівник, який, виконуючи таку вказівку чи рекомендацію, дав незаконну винагороду. Дії службової особи в цьому випадку можуть кваліфікуватись як підбурювання до давання хабара».

На підставі викладених міркувань щодо ознак хабародавця неправильно виглядає кваліфікація органами слідства та судом дій депутата Сумської міської ради за ч.1 ст.369 КК, який як встановив суд напередодні

виборів Президента України в 2004 році одержав від представника із м. Києва гроші в сумі більше 200 тис. гривень, які згідно також наданого списку віддавав головам та членам виборчих комісій району. В результаті своєї діяльності в інтересах та на користь одного із кандидатів у Президенти України вказана особа передала хабарі 66-м службовцям, деякі з яких повинні були розподілити вручені їм кошти серед членів органів, які вони представляли, на загальну суму 216200 грн. [15] Оскільки винна особа передавала не свої кошти, не мала правових підстав розпоряджатися ними та виконувала волю іншої особи, то вона може бути не хабародавцем, а лише пособником.

Таким чином, відповідальність за виконання давання хабара може нести осудна, фізична особа, що досягла віку кримінальної відповідальності (16 років) і розпоряджається предметом хабара як своїм власним, тобто передає власне майно чи майно, яким має право чи можливість розпоряджатися як своїм власним або безпосередньо надає послугу майнового характеру чи самостійно оплачує її, тобто передає за послугу майнові цінності, якими має можливість чи право розпоряджатися як своїми. В інших випадках особа не є хабародавцем і за наявності до того підстав може визнаватися пособником, підбурювачем чи організатором при даванні хабара.

Список використаних джерел:

1. Михайленко Д. Поняття та правова природа хабарництва // Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. – Вип. 32. – 2007. – С.196 – 203.
2. Кримінальне право. Особлива частина./Відп. ред. Шакун В.І. – К.: НАВСУ – Правові джерела, 1999. – 896с.
3. Коржанський М.Й. Кримінальне право України: Частина Особлива. – К.: Генеза, 1998. – 592 с.
4. Уголовное право России. Особенная часть: Учебник/Под ред. В.Н.Кудрявцева, А.В.Наумова. – 2-е изд., перераб. и. доп. – М.: Юристъ, 2001. – 492с.
5. Кримінальне право України. Особлива частина. Підручник /За ред. П.С. Матишевського, С.С.Яценка, П.П.Андрушка. – К.: Юрінком Інтер, 1999.

6. Волженкин Б.В. Служебные преступления. – М.: Юрист, 2000. – 368 с.
7. Ляпунов Ю.И. Ответственность за взятку. – М.: Знание, 1987. – 64 с.
8. Мельник М.І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства. – К.: Парламентське видання, 2000. – 255 с.
9. Светлов А.Я. Ответственность за должностные преступления. – К.: Наукова думка. – 1978. – 303 с.
10. Горбатий Р. Питання кваліфікації давання хабара відповідно до чинного кримінального законодавства України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ekpu.lublin.pl/naukidni/gorbatyj/gorbatyj.html>.
11. Кушниренко С.П. Субъекты взяточничества // Следователь. – 2007. – №2. – С.6-10.
12. Карпушин М.П., Дмитриев П.С. Взяточничество – позорный пережиток прошлого. – М.: «Юридическая литература», 1964. – 64 с.
13. Ухвала колегії суддів судової палати в кримінальних справах Апеляційного суду Чернігівської області від 31.08.2006 року по справі № 11-615/2006: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>.
14. Кучерявый Н.П. Ответственность за взяточничество. – М., 1957. – 184 с.
15. Вирок Буринського районного суду Сумської області від 14 березня 2007 року по справі № 1-47/2007: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>.